

بابەك لەتۆلەي ئەم شكستەي، يەكئ لەسەردارەكانى بەناوى "تەرخان" دەنيرئ لە شوينيك بەناوى "هەشتاسەر" هيرش بكا تەسەر سوپاي ئەفشين. "تەرخان" لەمانگى گەلاويزئ سالى 836ى زايينى، خوى دەگەيەنيتە هەشتاسەر و شكستىكى گەرە بەسەر سوپاي ئەفشيندا دەهيتئ. ئەوجا بابەك سوپاكەي بەدرىژايى بئىگەسەربازىيەكانى سوپاي هاوبەشى عەرەب و ئەفشين بەچيا و دۆلەكاندا بلاودەكاتەو و، هەموو شەوئك

هێرشدهکه نهوه سهريان. دهسنيشانکردنی ئەمشيوازەسهربازييه تازەيه لەلايهن بابەکهوه زيانيکي زۆر به سوپاي عەرب و هيزه بهکريگيراوهکەي ئەفشين دهگهيهن. هيزه دوژمنتوقينه رهکەي بابەک بهمه شهوه ناوهستن، گهلي جار له روناکي رۆژدا ئەو کاروانانهي لهشارهکانی "مهراغه" و "شهروان" وه بهفرمانی ئەفشين بۆ گهياندي خواردەمهني و پوول ودهرمان بۆ پينگهکان بهريدهکړين، تالان و توندهکړين. شکستی يهکله دواييهکي سوپاي داگيرکاري عەرب، ئەفسه رهکانی عەرب له "ئەفشين" دهخاته گومانهوه و، هينديکيان جهخت لهسەر ئەوه دهکەن که ئەفشين ناراسته وخۆ و به نهيتي هاوکاري بابەک دهکات.

بهلام ئەفشين بيگويدانه گومان و دوودلي ئەفسه رهکانی عەرب لهسەري، بهردهامدهبي لهجيبه جيکردنی پلانه سهربازييهکەي. شهپ و ليکدان و سهربرين و ههلواسين و، شکه نهجەدانی ديلوبرينداری يهکتری، بهدریژاي مانگ و سال بهردهوامدهبي. لهههردوولا زياني گيانی و مالی زۆرن. سههراي ئەو شکستانه ي سوپاي خۆرمدين بهسەر سوپاي عه رهبيدا ديني، بهلام پلانی زیرهکانه ي ئەفشين و هيزي بيژوماري داگيرکەري عەرب و هيزي بهکريگيراوي کورد و گهلانی ناعه رب و، بهخشي ني پارهوپوول پييان، سه ره نجام ئەفشين تواني هيزهکەي لهنيوچه که سه قامگيربکا و، توپي سيخورييه کهشي فراوانتر کا. نهخشه ي ئەفشين ئەوه بوو هيزهکانی بابەک له کوستانه کان دوورخاته وه و، بيانکيشيته نيو دهشتاييه کانه وه. لهکاتي هيرش بۆ سه ر تپ و دهستهکانی خۆرمدين لهيهکترين دابريني و، نهتوان بههانی يهکه وه بچن، بهره بهره لاوازيان بکا، ئەوجا هيرشي گه وه و يه کجارهکي بکاته سه ر قه لای بابەک،

فه رماندهکانی عەرب که ئەم دووربينيهيان نه بوو، په لايان بوو، ئەفشين له ماوه يهکي کهمدا سه رکه وتنيان بۆ به دهست بيتي و، وهک قاره مانی نه به ردی خويتاوي خۆرمدينان بگه پينه وه به غدا و پيشوازيان ليتکري. ئەم جهنگه دريژخايه نه لهنيو جه رگه ي کوردستان نهک هه ر ترسي خستبووه دلي فه رماندهکانی عه ره به وه، به لکو بهخشي ني به ليتشاوي زيپوزيو و ناردنی سه دانه هزار چه کدار له هيزهکانی عه رب و ناعه رب و ناردنی باشترين فه رماندهکانی عه رب بۆ جهنگي کوردستان، له ترسي زۆري خه ليفه مو عته سه م به رامبه ر بابەک و سوپاي خۆرمدينانه وه سه رچاوه ي دهگرت. مو عته سه م مانو نه مانی خۆي و ئيمپراتوري ئيسلامی له سه رکه وتن، يان ژي رکه وتني جهنگي بابەکا ده ديت. نهک هه ر عه رب، به لکو تيکپاي گهلانی ناوچه که، له خوپاگري و نازايه تي سوپاي خۆرمدين و ليتها تووي سه رکرده کيان بابەک سه رسام مابوون. له ماوه ي دوو سه دسال په يدا بووني ئيسلام، ئيمپراتوري گه وه ي وهک ساسانی و دهيان ده سه لاتی ديکه يان به ماوه يهکي کهم و به خيرا ي تيکشکاندبوو، سه دان شا و شازاده ي ولاتانيان ملکه چي ئاين و ده سه لاتی خويان کردبوو، به لام بيست ساليک بوو چه ندين سه رداری گه وه و سه دانه هزار چه کداريان له کوژرابوو، بيته وه ي هيچ ئەنجاميکي جهنگه کيان له دياربي.

بەھۆى زۆروبۇرىى سوپاى داگىركەرى ئىسلام و ناردنى ھىزو چەكوچۇلى زىاتر بۇ بەرەكانى جەنگ لەناوچەجىياكانى ولاتانى ئىسلامىيەو، ئەفشىن توانى لەھەموو بەرەكانەو پىشپەوى بكا و، چىپاى بەز (قەلاى بابەك) گەمارق بدات. سوپاى خۆرمىدىن بەچارەدەورى قەلادا دەيان زۆنگ و چالاويان سازكردبوو، ھەزاران چالى سەرداپۇشراوى پرلەدركودال و ھەزاران تەلەى جۇراوجۇريان چاندبوو. لەگەل نىزىكبوونەوھى لەشكرى عەرەب و ھىزەكانى بەكرىگىراوى ناعەرەب، سوپاى خۆرمىدىن بەرەو گرەكانى نىزىكى قەلا ھەلاتن، سەدان چەكدارى عەرەب و ھىزەكەى ئەفشىن بە ھەسپ و چەكوچۇلەو لەنيو قوراو زەلكاوكاندا چەقن، يان بوون بە تەلەو، ئەوجا ھىزەكانى بابەك شۇرپوونەو خوارەو و شىانكرەدەوسەريان و، لەنيويان بردن، بەلام ئەفشىن برىارى كشانەوھى نەدا، بەلكو سەرجم ھىزەكانى ئاگاداركرد، بۇ جەنگىكى چارەنووسساز خۇ ئامادەبەكن و، ھىرش بەرنەسەر قەلاى بابەك. ھەر لەوړژەدا دەيانھەزار چەكدار، بەرەو قەلاى بابەك كەوتنەړئ.

سوپاى خۆرمىدىن ھەزاران تەن بەردى گەرە و بچووكيان لەسەر قەلا كۆكردبوو، لەگەل نىزىكبوونەوھى ھىزەكانى موسلمانان، لەھەموو لايەكەو خپكەبەرد وەك سىلا و باران، رژىندرا بەسەرياندا. لە كۆردەواريدا وشەيەك ھەيە دەلى: "ئەى بەرد ببارئ!". لەو رۆژەدا بەراستى بەردباران بوو. ھەزاران سەربازى ئىسلام لەبەردبارانەكەدا تىداچوون، يان بەدەستوپى و سەرى شكاوو بەرەو دواو ھەلاتن، بەلام ئەفشىن و فرماندەكانى عەرەب بەخىزايى ھىزى تازەيان دەگەياندە بن ديوارەكانى قەلا و، رښيان لە ورەبەردانى سوپاكەيان دەگرت، لەچەندلاو ھىزەكانى ئىسلام توانييان بە ديوار و تاشەبەردەكانى قەلادا سەركەون و، دواى كوشتنى شەركەرانى خۆرمىدىن، ئالاي ئىسلام لەچەند سووچى قەلاو بەرزكرايەو و بەدرقشمى "الله اكبر" مزگىنى سەركەوتنەكەيان بەگوښ سوپاكەيان گەياند. بەفرمانى ئەفشىن ژمارەيەكى زىاتر بەرەو قەلا ھەلكشان، بەلام ھىزەكەى خۆرمىدىن ئامادە نەبوون خۇيان بەدەستەو بەدن، سەركەوتن يان مردن، رښگەيەكى ديكەيان لەبەردەمدا نەمابوو. سوپاى ئىسلام لەچەند لاو بەرەو ناوھندى قەلا دەھانتە پىش، بابەك بۇ كۆكردنەوھى پاشماوھى ھىزەكەى و، بۇ ئەوھى بەتەواوھتى ئاگادارى بارودۇخى نيو قەلا بيت، داواى وتووښى كرد و، داواى لە ئەفشىن كرد رښ لەھاتنى زياترى ھىزەكەى بۇ نيو قەلا بگريت. جارى ئاگرەسيان دا و بۇ دوو سەعاتىك شەپراگىرا، بابەك ھىزەكەى ئاگاداركرد، دەرەت بەيىن، بەھىرشىكى خىرا ھىزەكانى ئىسلام لەنيو قەلا لەنيوبەرن، جەنگىكى سەخت دەستپيكرەو، ژمارەيەكى ديكە لەھەردوولا كوژران، بەلام سوپاى بابەك بەھۆى قوربانيدانى زۆر و زۆربوونى لەشكرى دوژمن، نەيتوانى قەلاكە رزگاربكا. سەرەنجام قەلاى بابەك قەلاى سەرۆكايەتى گەرەترىن شۆرشى كورد لەدښى داگىركەرانى عەرەب، لەپوړښى 9ى مانگى رەمەزانى سالى 222 كۆچى- مانگى (مانگى ئەگوستى سالى 837ى زايىنى)، داگىر كرا. بابەك نان وخواردەمەنى چى لەبەردەست بوو ھەليگرت و، لەگەل ژمارەيەكى كەمى چەكدارەكانى و چەند كەسى لەئەندامانى بنەمالەكەى، بەرښگەى رەھۆلىكى نەيىنى كە پىشوو تر لەنيو قەلادا سايانكردبوو، خۇيگەياندە دەرەوھى قەلا و بەپەلە

دوورکەوتەو. لەنیو قەلا ژمارەیهکی کەمی چەکداری خۆرمەدین مابوون لەنیو مالاڤ و پەنادیوار و تاشەبەرد و پەناوێسێو خۆیان حەشاردابوو، ئامادەنەبوون خۆیان بەدەستەو بەدەن، ئەمانە ئەو چەکدارە عەرەب و ناعەرەبانەیان لەنیو دەبەرد کە بۆ کۆکردنەوێ کەلوپەل و دەستخستنی ژن و کچانی خۆرمەدینان بە تەنیا و دوان دوان بەنیو مالاڤا وەردەبوون، بەلام زۆری نەخایاند لەرووبەروو بوونەو کەندا تێداچوون. کاتیک ئەفشین دانیابوو قەلا بەتەواوەتی داگیرکراوە، فەرمانیدا خانووەکانی نیو قەلا بسووتین و، بابەک و فەرماندەکانی خۆرمەدین بە زیندوویی یان بە کوژراویی بدۆزنەو. دواي پشکین و گەپانی ورد بەنیو لاشەي کوژاوا و بریندارەکاندا، ئەفشین زانی بابەک هەلاتوو، فەرمانیدا شوینیکیەن. بابەک و هیزە بچووکەکی لەگەڵی بوون، لەگەڵ ژمارەیک لەئەندامانی بنەمالەکی، چەند جارێک لەگەڵ دەستەکانی پشکینی ئەفشیندا رووبەرۆو بوونەو، دواي لەنیو بۆردنیان خۆیان لەنیو بێشەلان و دەوێ و شیوی سەرپێ چۆمی ئاراس شارەو، بەنیوستان و بێ پشودان لەچۆمی گەورەي ئاراس پەپینەو و بەرەو ئەرمەنستان رویشتن. (بەم شێوێه 1200 ساڵ بەر ئەپەپینەو بەناوبانگەکی ژنەرانی مستەفا بارزانی لەچۆمی ئاراس، بابەکی خۆرمەدین سەرکردەي میژوویی شۆرشێ خۆرمەدینان لەچۆمی ئاراس پەپینەو!)

گرتنی قەلاي بەناوبانگی بابەک، ئەک هەر ورەي خەلک و لایەنگرانی خۆرمەدینانی تیکشکاند، بەلکو سەرچەمی ئەو سەرۆکی و دەرەبەگە گەورانەي کە سەردەمی لێرسا و بەناچاریی خۆیان بە پشتیان و لایەنگری بابەک دەدایە قەلەم، بەناردنی باجوبەرتیل و نامەي تایبەت بۆ ئەفشین و خەلیقە موعتەسەم، خۆیان و هۆز و جەماوەرەکیان بە سەربازی ئیسلام و جینشینی پێغەمبەر- خەلیقە موعتەسەم دەدایە قەلەم و، بابەک و هیزەکی خۆرمەدینان بە هیزیکی دێندە و بێدین نیو دەبەرد. ئەفشینیش کە پێویستی بە پشتیان سەرۆکی ناوچەکان بوو، رەزامەندی خۆي و خەلیقەي لە پشتیان و یارمەتیان دەدەبەرد، بانگهێشتی دەکردن بۆ لای خۆي، لە خێوەتی خۆي چەند هەنگاوێک دەهاتەدەرەو، لە ئامیزی دەگرتن و، میوانداری گەرمی لێدەکردن. ئەم دۆخە تازەي هەلی دایەو دەستی سەرۆکەوژەکان بەئارەزووی خۆیان خەلکی هەژار و دەستکورتی گوند و شارەکان بچەوسینەو. شانەشانی ئەم گۆرانکارییە سەربازیانە و، سەرکەوتنی سوپای ئیسلام لەجەنگی درێخایەنی لەبەرامبەر سوپای خۆرمەدین، بە هەموو ناوچە و هەریەکاندا جارچیەکان فەرمانی خەلیقە موعتەسەم و ئەفشینان بلاو دەکردەو، هەرکەسێک بابەک بکوژی، یان بەزیندوویی تەسلیمی سوپای ئیسلامی بکا، خەلاتی دەکری و باری هۆشتریک زیروزیوی پێدەدری. بلاو بوونەوێ هەوالی کوژرانی بەدرووی بابەک لێرەوێ و، لەهەموو گوندوشارێک، هێندەي دیکە ورەي بەخەلک بەردابوو.

ئەفشین لەپێگەي سیخوڕەکانییەو زانی، بابەک لەسنووری نیوان ئەرمەنستان و ئازەربایجان لەدۆلیکی رۆژ و بێشەلانی پێ دارو هەژگ و دەوێ کە پشتیداو بە کوێستانەبەرزەکانی ئەو ناوچەو خۆي حەشارداو. ئەفشین کە مۆری تایبەتی خەلیقە موعتەسەمی لەلابوو، بەناوی خەلیقەو نامەيەکی نووسی و دای بە یەکی

له كورپه كاني بابەك كه له قه لادا به ديل گيرابوو- له گه ل دووچه كدارى ديكه ي به ديلگيرايى خورمدين كه بيبه ن بۆ بابەك. له نامه كه دا نووسرابوو: "گەر خۆت بدهى به دهسته وه، خۆت و ژنومندال و خزمانت بهر لىبوردنى خودا و پيغه مبهرى موسلمانان دهكەون، ئاينى ئىسلام ئاينى لىبوردن و ئاشتى و برايه تيبه..." .

هاوكات له گه ل به پيكردى كورپه كه ي بابەك به نامه ي خه ليفه وه بۆ لاي باوكى، ئه فشين ژماره يه كى زور له هيزه كاني هه لگرت، وه تاريكى شه ودا به بيه دهنگى و بى خشپه وهه راوزه نا، خويان له هه شارگه ي بابەك نيزىك كرده وه و، گه مارۆى دۆله كه يان دا. درهنگانيكى شه و پاسه وانه كاني بابەك ئاگادارى هانتى كورپه كه ي ده بن، ده بيه ن بۆ لاي باوكى. بابەك بيته وه ي چاو له نامه كه بكات، ده لى نامه كه به رنه وه، لىبوردنى خه ليفه پيشكيشى خۆى بيت. خۆم به دهسته وه ناده م، مردنم گه ليك له لا پيرۆزتره!

له سه دانه ه زار چه كدارى ئازا و دوژمنتۆقىنى خورمدين، ئىستا سه دكه سى له بنه ماله و هاوړتيان و چه ند فرمانده يه ك و ژماره يه ك شه پقانى ئازاى له گه ل ماوه. كۆبوونه وه يه ك ده گرن و تيكرايان تكا له بابەك ده كەن خۆى ده رباز بكا و ده لين: "كوژرانى تو كۆتايى به شوړشه كه و وره و "فين" (اراده)ى خه لك دينى، مانه وه ي تو هه ستى به رخودان و سه ره لدانى دوباره له دلى خه لكه كه مان ده هيليتته وه، له بهر ئه وه، ئيمه گيانى خۆمان به خنده كه ين بۆ ئه وه ي تو نه كه ويته ده ستى ئه فشينى خۆفروش و سوپاى داگيركه رى ئىسلامه وه".

مالئاوايى له يه كتر ده كەن، بابەك ده نه فهر چه كدارى ئازا و يه كى له ژنه كاني هه لده بژيړى و، له تاريكى شه ودا دۆله كه جيندلى و، تاكو به ره به يان ريده پيوت و به ره و به رزايى شاخه كان ده رۆن. شه به ق له ئاسۆ وه سه ره ه لدينى، هيزه بچو كه كه ي خورمدين كه له نيو دۆله كه دا ماون، بۆ دلنيا بوون له دووركه وتنه وه ي زياترى بابەك، سه رنجى هيزه كاني دوژمن بۆ لاي خويان راده كيشن، هه لده كوتنه سه ر چه كدارانى ئه فشين، چه ند كه سيكيان لينده كوژن، له هه موو لايه كه وه هه زاران چه كدارى دوژمن به ره و شوينى شه پكه هيزشده بن، له ئه نجامدا، هينديك ده كوژرين و، ئه وانى ديش به برينداريى به ديده گيرين. كوژراوه كان جيندين، ديل و برينداريش ده بن بۆ خيوه تى فرمانده يه تيبى ئه فشين.

ئه فشين چاوئيك به دي له كاندا ده خشينى، جاريكى ديكه بابەك له مردن رزگارى بووه و هه لاتووه! به په له، ته ته ر و نوينه ر ده نيزى بۆ نيو هۆز و خيله كاني هه ري مى نيوان سنوورى ئه رمه نستان و كوردستان، ئاگاداريانده كه نه وه، هه ركه سى نان بدا به بابەك و هه شارى بدا، نه ك هه ر خۆى، به لكوو بنه ماله و هۆزه كه شى له نيوده برين، هه ر كه سيكيش بتوانيت بابەك به زيندوويى ته سلي مى سوپاى ئىسلام بكا، ئه وا خۆى و هۆزه كه ي وه كو برا و هۆزيكى موسلمان و پشتيوانى ئىسلام چاويان لينده كرى، پاداشى گه وره يان ده دريتى و، له و دنياش به هه شت به نه سيبى خويان ده كەن!.

ئىستا بابەك خۇي ماوۋە، پانزەكەسى. داۋى چەندەرۋۇز خۇشاردەنەۋە لەئەشكەوت و لووتكەي شاخان، برسيتى تىنيان بۇ دىنى. لەبەرزايىيەۋە بەچارەدەۋردا دەپۋان، ئاسەۋارىك لەبوۋنى سوپاي ئىسلام بەدىناكەن. بابەك يەكەن لە چەكدارەكانى دەنئىرى بۇ نىۋ ئاۋايىيەكى بنارى شاخەكە بۇ ھىنانى نان و خواردەمەنىي. چەكدارەكە بۇ ئەۋەي شناسايى نەكرى، شمشىر و تىروكەۋانەكەي دادەنى و، بەرەو گوند شۇردەبىتەۋە. دەچىتە بەردەرگەي مالىك داۋى نان دەكا. خانەخوئ لەزمانى تىناگا، ھاۋسى و دراۋسى ئاگاداردەبن، ھەۋال دەگاتە ئاغاي گوند كە ناۋى "سۇنبات" دەبن. سونبات بەچەكدارەكەي بابەك دەلئ، دەزانم بابەك لەم نىزىكانەيە، بېرۇ پىتى بلئ خۇم و ەشىرەتم لەخزمەتيدان، ترسى ھىچى نەبى، ئىمە دەپپارىزىن!

بابەك بەرەو گوندى "سۇنبات" دەچى، پىشۋازىيەكى گەرمى لىدەكرى، خواردەنەۋە و خواردەمەنىي باشيان بۇ دادەنئىن. پاش نانخواردن، پشۋويەكيان ۋەبەر دىتەۋە، ئەۋجا بابەك روۋدەكاتە براكەي و پىندەلئ: باشتروايە لەيەكەي جىايىنەۋە، لەۋانەيە پىلانئىك لەدژمان بگىرن، با پىكەۋە نەكەۋىنە داۋ! بابەك، براكەي دەنئىرى بۇلای ھاۋرپىيەكى باۋەپىكراۋ و جىمتمانەي بەناۋى "عيساي كوپى يۇسف". جارىكى دى ئەفشىن چەند دەستەيەك شەپكەر و تەتەر دەنئىرى و، بە گوندەكاندا جاپدەدەن، ھەركەسى بابەك بە زىندوۋىي تەسلىمى فەرماندە ئەفشىن بكا، بارى چەندىن ھوشتر زىپوزىۋى پىشكىشەدەكرىت. بەلام بابەك لە نىۋ ھەر گوند و ھۆزىك بدۆزرىتەۋە، ئەۋا دانىشتۋانى گوندەكە و تىكپاي ھۆزەكەش سەردەبەردىن! سونباتى خانەخوئ، لەترسا، يان لەتەماحى ۋەرگرتنى بارى چەند ھوشتر زىپوزىۋى، ھەۋالەكە دەگەيەنئىتە ئەفشىن و، ئاگادارىدەكا كە بابەكى لاي خۇي گل داۋەتەۋە. ئەفشىن سىخوپ دەنئىرى و، كاتى دلىادەبى ھەۋالەكە راستە، زياتر لە سى ھەزار ھىزى چەكدار بە فەرماندەيەتى ئەبوۋ سەعيد مەممەد كوپى يوسف دەنئىرى كە بابەك بەزىندوۋىي بگرن. سونباتى فىلزان، داۋا لە بابەك دەكا پىكەۋە بچنە پاۋ. لەم لاشەۋە شوئىنى راۋەكە بۇ ھىزەكەي دوژمن دىارىدەكا. بابەك خۇي و سى لە ھاۋرپىيانى لەگەل سونبات دەگەنە دۆلىك، سونبات خۇي دەدزىتەۋە، ھەزاران چەكدارى ئىسلام گەمارۋيان دەدەن. بابەك بەزىندوۋىي دەگرن، دەستۋىي بەزنجىردەبەستەۋە و، لەپۇژى 15/8/837 ي زايىنى دەيىبەنە ئۆردوۋگاي ئەفشىن. رۆژىك دواتر براكەشى (عەبدوللا) بە خىانەتى خانەخوئىكەيەۋە (عيساي كوپى يۇسف) دەگىرى و تەسلىمى ئەفشىن دەكرىت. ئەفشىن ھىزىك لە سوارچاكانى خۇي دەنئىرى كە بە پەلە ھەۋالى گرنتى بابەك بگەيەننە خەلىفە موعتەسەم! خەلىفە بەبىستنى ھەۋلەكە، پەيامھىنەرەكان خەلات دەكا و، نامەيەك دەنوۋسى بۇ ئەفشىن و داۋايلدەكا بەزۋوترىن كات بابەك و دىلەكانى خۆرمىدىن بگەيەنئىتە سامەپا، بۇخۇشى بەرەو شارى سامەپا دەكەۋىتەپئ!

"ماۋىيەتى"